

Sparta u ratu i miru

Đitko, Željko

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:363187>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-12-01**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FILOZOFSKI FAKULTET U OSIJEKU

PREDDIPLOMSKI STUDIJ: POVIJEST – PEDAGOGIJA

STUDENT: ŽELJKO ĐITKO

SPARTA U RATU I MIRU

Završni rad

MENTOR: doc. dr. sc. Jasna Šimić

Osijek, 2012.

Sažetak

Tema rada je Sparta u ratu i miru i obuhvaća povijest spartanskog polisa od njegova osnutka, između 11. i 9. st. prije Krista pa do njegove konačne propasti u 2. st. prije Krista i pada pod rimsku vlast. U uvodnom poglavlju prikazat će se povijesne okolnosti u kojima je stvorena Sparta, ali i mitovi vezani uz njezin nastanak. Iduće poglavlje bavit će se njezinom društvenom strukturom i državnim uređenjem te će se detaljno obraditi sve spartanske društvene klase i upravni aparat. U nastavku će se opisati spartanska osvajanja i pojasniti uloga Spartanaca u Grčko – perzijskim ratovima i Peleponeskom ratu. Istovremeno će biti prikazan politički i društveni utjecaj spartanskog polisa na grčki svijet. Na kraju će se opisati slabljenje i konačni pad Sparte te će ukratko biti opisana spartanska kulturna ostavština i spartanski kultovi.

Ključne riječi: Sparta, rat, klase, državno uređenje, kultovi.

1. Uvod

Povijest Sparte je od njezinih početaka pa do njezina konačnog kraja obilježena ratovima, osvajanjima i militarističkim ustrojem države. Dok su ostali grčki polisi njegovali umjetnost, arhitekturu i filozofiju, spartanski je svijet bio bitno drugačiji. Od ranog djetinjstva Spartanac je već imao predodređenu funkciju unutar svoje države, a to je da bude snažan, sposoban i častan vojnik. Bit spartanskog života je bila ili pobijediti ili pasti u boju. Veliku su važnost pridavali hrabrosti i vojničkom duhu, a kukavičluk nije bio opcija. Tijekom svoje povijesti mnogo su ratovali, bilo na svojem vlastitom teritoriju, u cilju da obuzdaju helote, ili u cilju da osvoje nove teritorije i nametnu svoju vlast drugim grčkim polisima. Spartanska je povijest iznimno složena, njihov odgoj i stil života fascinira i današnje ljude i budi strahopoštovanje. Spartanac je ideal savršenog ratnika, ratnika koje ne preza od otvorenog sukoba, ratnika koji je častan i prema neprijatelju, koji nema straha i sumnji, i na kraju, ratnika koji živi za borbu.

Ovim radom će biti prikazan tijek postojanja spartanske države, njezini korijeni, državni ustroj i društvena struktura. Govorit će se o spartanskim ratnim pohodima i junaštvu u sukobima sa Perzijancima. Na kraju, pojasnit će se okolnosti koje su dovele do konačnog pada i nestanka slavne spartanske ratničke države.

2. Začeci Sparte – mitovi i činjenice

Osnutak Sparte, Pindarove tzv. "Doranske kolonije", i njezin povijesni položaj na Peloponezu prožet je mitovima o kojima najviše saznajemo iz Homerovih epova i djela grčkih filozofa i mislilaca. Vjerovalo se kako su Dorani koji su naselili ovo područje bili potomci Herakla, Heraklidi, protjerani iz svojeg kraljevstva kako bi se jednog dana vratili i zauzeli teritorij koji im pripada. Zanimljivo je što je navedeni mit bio prisutan samo na Peloponezu iako znamo kako su Dorani naselili i brojna druga područja u Grčkoj te doprli čak do Sicilije. Mit o Heraklovim potomcima, a time i Zeusovim, je imao iznimno veliku važnost u spartanskoj kulturi i društvu koje je najveću važnost pridavalo časti i vojničkom načinu života.¹

Dorane je u Spartu, prema predaji, doveo Heraklov potomak Aristodem. Nakon njega, u zemlji su vladala dva njegova sina, braća blizanci, Euristen i Proklo, a njihova majka nije htjela odati koji se od njih rodio prvi. Tako barem govore legende, koje na taj način pokušavaju objasniti podrijetlo čudnovatog dualizma spartanskog kraljevstva. Povjesničari većinom smatraju da je ta osebujna spartanska institucija nastala kao posljedica sporazuma između vođa dvaju dorskih plemena koja su osvojila Lakoniju. Drugi opet pretpostavljaju da je to rezultat kompromisa između vođe dorskih osvajača i vladara ahejskih starosjedilaca. Moguće je da je navedena institucija dvaju kraljeva samo jedan od vanjskih znakova spartanske sklonosti da svugdje provode dosljednu kontrolu, kojoj su od najstarijih vremena bili podvrgnuti i spartanski kraljevi. Kako je to u stvarnosti bilo i gdje je podrijetlo povijesnih kraljevskih rodova Agida i Euripontida, nije nam poznato. Prva stoljeća nakon dorske provale za Spartu su razdoblje tame.²

Prema razmjerno kasnijim mitovima, Spartu je utemeljio kralj Lakedemon, sin najvišeg boga Zeusa i Plejade Tajgete. Nazvao ju je imenom svoje žene, kćeri riječnog boga Eurota. Spartanci su svoj grad službeno zvali Lakedemon, a sebe Lakedemonjanima, a Spartom, odnosno Spartancima nazivali su ih samo stranci. Nakon Lakedemona, na spartansko je prijestolje stupio njegov sin Amiklo, osnivač grada Amikle, koji je kasnije postao rodnim mjestom Dioskura, braće Kastora i Polideuka, i njihovih sestara Klitemnestre i Helene.³ Posljednji kralj iz

---

¹ Malkin, Irad, *Myth and territory in the Spartan Mediterranean*, Cambridge Press University, Cambridge, 1994., str. 15.

² Isto, str. 16.

³ Isto, str. 30.

Lakedemonova roda bio je Tindarej, muž Zeusove ljubavnice Lede. Nakon njega vladu u Sparti nasljedio je Tindarejev zet Menelaj, brat mikenskoga kralja Agamemnona.⁴

Prema mišljenju arheologa, Sparta je nastala u ranom mikenskom razdoblju, otprilike u 16 – 15. st. prije Krista, i bila je ahejski grad kojeg su se neznatni ostaci sačuvali na središnjem od šest brežuljaka na kojima se Sparta prostirala u povijesna vremena. U 12. st. prije Krista osvojili su je Dorani i ondje utemeljili svoje glavno uporište. Prije kraja drugog tisućljeća osvajaju veći dio Lakonije i tu osnivaju svoja stalna naselja. U razdoblju između 11. i 9. stoljeća razvio se od nekoliko ujedinjenih dorskih naselja grad Sparta na položaju koji dominira sredinom doline rijeke Eurote. Od ovoga grada razvila se država koja se u povijesno antičko doba nazivala lakedemonskim polisom.⁵

Spartanci su prije sredine 8. st. prije Krista osvojili preostali dio Lakonije, a prije 6. stoljeća teškim i upornim borbama zaposjeli plodnu Meseniju. Poduzimali su vojne pohode prema sjeveru, u Argolidu, u Arkadiju i Elidu. Za to vrijeme se Sparta razvila u vojničku aristokratsko oligarhijsku državu u kojoj je vladajuća klasa ratnika zemljoposjednika posebnim političkim sistemom čuvala i jačala svoje pozicije. Literarni izvori o tome puni su legendi i hvalospjeva koji su nastali u krugovima spartanofila i aristokrata.⁶

---

⁴ Cartledge, Paul, *Sparta and Lakonia, A regional history 1300 – 362 BC*, Routledge, London, 2002., str. 43-45.

⁵ Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 87.

⁶ Isto, str. 87.

3. Društveno – političko uređenje

3.1 Društvena struktura i klase

Kao i svi ostali Grci, i Spartanci su u početku živjeli u rodovskom uređenju;. država je za njih postala nuždom zato što su svojim vojnim pohodima pokorili mase starosjedilačkog stanovništva pa im je bilo potrebno sredstvo kojim će ih držati u pokornosti. Porast imovinske diferencijacije, koji je prije svega bio posljedica ratnih sukoba, pri tom je vjerojatno imao manju ulogu. I u Sparti su, dakako, nastale suprotnosti između sitnih i krupnih posjednika osvojene zemlje. Te suprotnosti, međutim, nisu završile otvorenim sukobom, jer su Spartanci kao cjelina neprekidno morali strahovati od porobljenoga stanovništva, nego su ih riješili međusobnim sporazumom.⁷ Zasluge za to imao je, prema tradiciji, mudrac Likurg, državnik i zakonodavac, koji je živio početkom 8. st. prije Krista. On je, prema predaji, razdijelio obradivu spartansku zemlju na devet do deset tisuća jednakih dijelova (prema broju vojnika u spartanskoj vojsci), donio je zakone i načela kojih su se svi morali pridržavati i time postao tvorac ustava spartanske države. Moderni povjesničari uglavnom dopuštaju mogućnost da je Likurg bio povijesna osoba, iako su neke institucije, koje tradicije pripisuju njemu, zasigurno bile starije, a druge vjerojatno i mlađe. Spartanci su Likurga smatrali najznačajnijom ličnošću svoje povijesti i štovali ga kao heroja.⁸

Posljedica ranoga stvaranja spartanske države bilo je to da se u njoj sačuvao niz elemenata i ostataka staroga rodovskog uređenja. U početku su se Spartanci dijelili na tri rodovske file: Dimane (Dymanes), Pamfilojce (Pamphyloi) i Hileje (Hylleis), koje su se nakon nastanka države pretvorile u šest teritorijalnih. Te su se file dijelile na dvadeset i sedam fratrija. Pripadnost jednoj od njih bio je prvi uvjet da se posjeduje spartansko državljanstvo. Punopravni građani mogli su, međutim, biti samo muškarci koji su navršili trideset godina i koji su ispunili svoju vojnu obvezu. Stanovnici Sparte živjeli su u pet oba (općina), koje nisu bile ni međusobno povezane ni utvrđene jedinstvenim sistemom utvrđenja, tako da polis Lakedemon zapravo nije bio grad u užem smislu, već se sastojao od pet sela ili, bolje rečeno, vojničkih naseobina. Veza između rodovskih institucija i vojničkih oblika vlasti postala je glavna osebujnost Sparte i glavni razlog njezina konzervativizma. Spartansko uređenje, čiji se razvitak završio osvajanjem Mesenije, bilo

---

⁷ Cartledge, Paul, *Sparta and Lakonia, A regional history 1300 – 362 BC*, Routledge, London, 2002., str. 88-89.

⁸ Powell, Anton, *The shadow of Sparta*, Routledge, London and New York, 2003. str. 60.

je uistinu vrlo stabilno: bez revolucija i bitnih promjena održalo se gotovo četiri stotine godina (do kraja 4. st. prije Krista).⁹

Stanovništvo lakedemonske države dijelilo se od najstarijih poznatih vremena u 3 klase: prvu, vladajuću klasu, činili su Spartijati, drugu perijeci, slobodni građani drugog reda, a treću heloti, seljačke mase koje su u nekim slučajevima imale kmetske, a u nekim slučajevima ropske osobine. Spartijati su direktni nasljednici dorskih osvajača. Perijeci i heloti predstavnici su raznorodnog stanovništva ovog kraja koje su Dorani tu zatekli, pokorili i dali mu različite uvjete života, prema tome kako su završile borbe za ovu zemlju, kompromisom ili kapitulacijom. Po drugoj verziji možda su sve tri skupine, ili bar Spartijati i perijeci istog etničkog podrijetla, ali su se tijekom ekonomskog i socijalnog razvitka podvojili.¹⁰

Spartijati, potomoci dorskih osvajača, jesu Lakedemonjani, stanovnici grada Sparte (u užem smislu), zemljoposjednici i ratnici koji su imali svu vlast u lakedemonskoj državi. Kao i ostali Dorani, dijelili su se u tri file: Dymanes (čisto dorska fila), Hylleis (po imenu srodnih ilirskim Hilejima) i Pamphyloi (grupacija raznih fila). Sparta je nastala od četiri susjedna naselja i grada Amikle. Stoga je teritorij Sparte imao pet rajona ili *oba*. Tako je svaki Spartijat pripadao po podrijetlu jednoj od tri file, a po mjestu stanovanja jednoj od pet oba. Prema Likurgovim zakonima svi su Spartijati među sobom bili jednaki, što je bilo nominalno. Stvarno, unutar spartijatske klase bilo je nejednakosti i žestokih borbi zbog zemlje. Stariji sin nasljeđivao je *klaros* dok su ostali sinovi i kćeri bili neosigurani. Najdrastičnija pojava u vezi s ovim socijalnim problemom bilo je čedomorstvo, izlaganje "nezdrave" djece na brdo Tajget. Najdjelotvornije rješenje tog problema bilo je u vojnim pohodima i u osvajanju tuđe zemlje. Spartijate je povezivao zajednički interes – privilegirani položaj nasuprot perijecima i helotima. Najviše ih je povezivao strah od potlačenih helota koji su ih okruživali stoga su oni neprestano bili u vojnoj pripravnosti, to više što im vanjski susjedi nisu bili bezopasni.¹¹

Kako bi se osposobili za vojničku i vojnodržavničku službu, Spartijati su se od ranog djetinjstva za to pripremali posebnim odgojem. Spartijatsko se dijete od sedme godine odgajalo

---

⁹ Frauenfelder, David William, *The Spartan Dioscuri: Their origins and development in the Hellenic world*, The University of North Carolina, Chapel Hill, 1991., str. 131-132.

¹⁰ Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 88.

¹¹ Isto, str. 89.

kod roditelja, a nakon toga u državnom vojnom odgajalištu kolektivno sa ostalom djecom. U tom odgajalištu djeca su se prema dobi i filama svrstavala u razrede i čete, a iz godine u godinu prelazila su u nove formacije. U dvadesetoj godini pitomac je već bio vodnik (iran), a u dvadeset i drugoj izlazio je iz zavoda kao osposobljen ratnik. Odgojem se se mladi Spartijati navikavali na poslušnost, izdržljivost, odricanje i hrabrost, snalažljivost, odrešitost, na sve što su Grci jednom rječju nazivali *arete*. Kako bi se to postiglo dječaci su se u odgojilištu skromno hranili. Ležali su na tvrdu ležaju, vježbali gologlavi, bos, a katkada i goli. Svake godine bili su ceremonijalno šibani pred hramom Artemide Ortije, a i najmanje pokazivanje boli smatralo se sramotom. Pitomci su bili pod konstantnim nadzorom i praćenjem. Njihovo obrazovanje se nije temeljilo na učenju vještina čitanja i pisanja niti su se bavili umjetnošću ili znanostima. Učili su napamet junačke i moralizatorske pjesme. Tražilo se da odgovaraju kratko i jasno ("lakonski govor"). Nakon završene obuke svaki je Spartijat bio uvršten u jednu *sisitiju*. Tako su se zvale skupine od po petnaestak drugova koji su se zajedno hranili i bili nerazdruživi u miru i ratu.¹² Spartanska vojska je njegovala duh zajednice. Spartanci uvijek idu u ritmu u rat i nikad ne pokazuju nikakav strah. Kralj predvodi vojsku, a uz njega je Spartanac koji je pobjednik na Olimpijskim igrama. Spartanci su se borili dok su se i neprijatelji borili, a ako je neprijatelj pobjegao, onda su se i Spartanci prestali boriti jer su smatrali da je nečasno ubiti čovjeka koji bježi. U rat su išli zbog pobjede i osvajanja, a ne zbog ubijanja.¹³

Perijeci (*perioikoi* - "koji stanuju oko" Sparte) bili su slobodni građani lakedemonske države koji su u gradu Sparti živjeli kao obrtnici i trgovci. Držani su strancima iako su se nalazili na svojem teritoriju zvanom *perioikis*. Na perioikisu su Spartijati slobodno kupovali i prodavali zemljište jer su ih Likurgovi zakoni o zemlji obavezivali samo na "državnu" zemlju. Perijeci su se na svojem terenu bavili ratarstvom, stočarstvom i obrtom. Plaćali su veliki porez državi, a u vojsci su služili zajedno sa Spartijatima iako nisu mogli postići rukovodeće vojne položaje. Obično nisu mogli sklapati brak s pripadnicima spartijatske klase. Dakako, nisu bili nimalo zadovoljni svojim položajem te su se vremenom sve više osamostaljivali i suprotstavljali vladajućoj klasi.¹⁴

---

¹² Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 89.

¹³ Smerić, Tomislav, *Sparta usred Babilona – Sociološki aspekti vojne profesije*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005., str. 103-104.

¹⁴ Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 89.

Heloti (grč. heilotes, heilotoai) su pokoreni raznorodni stanovnici Lakonije i Mesenije koje su dorski osvajači, odnosno njihovi potomci Spartijati teškom mukom svladali i učinili svojim polurobovima ili kmetovima. Neki antički pisci ih zovu državnim robovima dok im drugi daju kmetske osobine. Danas se smatra da su heloti po svojem društvenom položaju nisu pripadali ni kategoriji robova ni kmetova, nego da su predstavljali specifičnu društvenu kategoriju, helotsku. Stanovali su u selima na spartijatskoj "građanskoj zemlji" u Lakoniji i Meseniji. Oni su, kao i zemlja, bili kolektivno vlasništvo države, a služili su pojedinim Spartijatima kojima su obrađivali zemlju. Zakonom je bilo utvrđeno koliko su dužni davati svake godine gospodarima, korisnicima pojedinih klarosa; koliko žita, vina i drugih agrarnih proizvoda, bez obzira na dobru ili slabu ljetinu. *Apophora*, prihod sa klarosa, bio je jednak za svakog Spartijata, a iznosio je 70 medimna žita za domaćina, djecu i ukućane te 12 medimna posebno za domaćicu.¹⁵

Zakoni u Sparti omogućavali su ženama slobodu neviđenu bilo gdje u tadašnjem svijetu. Mogle su se baviti sportom (hrvanjem, trčanjem te bacanjem koplja i diska) i to u grčkom stilu, bez odjeće. Ako spartanska žena nakon nekog vremena u braku ne bi zaniжела bilo joj je dopušteno da ode od muža i pronađe nekoga s kime će dobiti dijete. Naravno, niti jedno od ovih dopuštanja nije bilo inspirirano feminizmom već željom za dobivanjem što zdravijeg i boljeg potomstva koje će državi omogućiti daljnji napredak. Što se njihova obrazovanja tiče, Spartanke su prolazile sličan tretman kao i muškarci po pitanju znanosti i umjetnosti; slabo su bile pismene, a jedina zanimljivost je bila ta što su, za razliku od ostalih polisa, imale potpunu slobodu govora, čak štoviše, bile su ohrabrivane u razvijanju govorničkih vještina kako bi javno veličale junake i njihovu hrabrost, a izrugivale se kukavicama. Postojali su i brojni slučajevi gdje su spartanske majke i žene slale poruke svojim sinovima i muževima u boju da se bore hrabro kako ne bi osramotili svoju obitelj što potvrđuje tezu da se i njih odgajalo da štiju ratnički duh i drže do vojne časti.¹⁶

3.2 Političko i državno uređenje

Sparta je, otkada je prate povijesni dokumenti, uvijek imala po dva kralja (*basileusa*), jednog od roda Agijada, a drugog od roda Euripontida. Vjerojatno su ta dva *gensa* imala velikih zasluga u osvajanju Lakonije. Kralja je nasljeđivao sin koji se prvi rodio nakon očeva dolaska na vlast.

---

¹⁵ Isto, str. 89-90.

¹⁶ Pomeroy, Sarah B., *Spartan woman*, Oxford university press, Oxford, 2002., str. 34., 56., 137.

Spartanski kraljevi su imali kraljevski ugled, prva mjesta u svemu, najveće zemljoposjede (uz redovni klaros u građanskoj zemlji i posjede u perioikisu). Oni su bili vrhovni zapovjednici vojske i na bojnopolju imali neograničenu vlast – ipak uz kontrolu *efora*. U doba mira bili su nadležni za kult, za neka pravna pitanja (brak, posinovljenje) i za uređenje putova. Oba su kralja zajednički odlučivala, a nadzirali su ih aristokrati preko svojih organa (*efora*). Postojao je antagonizam između kraljeva i aristokrata što se osobito očitivalo u kasnijoj epohi spartanske države.¹⁷

Najveću je vlast u spartanskoj državi imala *geruzija*, vijeće koje sastojalo od dvadeset i osam *geronata* (staraca) i dvaju kraljeva. Kraljevi su bili članovi geruzije već po svojem položaju. Ostale je geronte birala skupština iz redova najstarijih spartijatskih prvaka. Redovito je trebalo da geronti budu "najmudriji od mudrih", "najbolji od dobrih", starci koji su napunili šezdeset godina života, a njihova je služba bila doživotna. Bili su nepovredivi i nisu bili pred zakonom odgovorni za svoje postupke. Geruzija je donosila odluke o vanjskoj politici, spremala prijedloge za narodnu skupštinu, a u svojstvu vrhovnog sudskog organa rješavala o najvažnijim pravopolitičkim pitanjima. Također je sudila onima koji su se ogriješili o državne interese, katkada i samim kraljevima, te je čuvala aristokratski državni sustav.¹⁸

Narodna skupština (*apella*) bila je u starije doba u Spartanaca, kao i kod ostalih Grka, važan društveni organ. Članovi iste su bili svi Spartijati koji su primili odgoj u državnom odgojilištu, pripadali sisitijama i koji su navršili trideset godina života. Narodna skupština je birala geronte, efore i niže državne funkcionere. U tom smislu postojala je u Sparti demokracija, naravno, za vladajuću klasu. Narod koji je bio predstavljen u skupštini se sastojao od nekoliko stotina punopravnih Spartijata (u kasnijoj epohi i od nekoliko tisuća). Siromašniji Spartijati nisu u njoj sudjelovali jer nisu imali sredstava da plaćaju priloge za sisitiju, još manje su takvih mogućnosti imali perijeci, a o helotima da se i ne govori.¹⁹

U spartanskom državnom rukovodstvu osobito je važnu ulogu imalo pet *efora* (*ephoros*, nadglednik) kojima je mandat trajao jednu godinu. Svake je godine narodna skupština birala nove efore. Ulogu je efora, sudeći po Herodotu, uveo Likurg no moguće je da ih je uveo i kralj Teopomp (po Aristotelu i Plutarhu). Od 7. stoljeća efori su eponimi (datiralo se po njima). Drži

---

¹⁷ Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 90.

¹⁸ Isto, str. 90-91.

¹⁹ Isto, str. 91.

se da su ranije bili vjerski funkcioneri, a kasnije politički. Od 5. stoljeća bili su vrlo moćni. Efori su rukovodili narodnom skupštinom, a s geruzijom su odlučivali o spartijatskim društvenim pitanjima, o osjetljivom pitanju zemljoposjeda. Bili su vrhovni suci za perijeke, nadležni za protjerivanje nepoželjnih stranaca, najpozvaniji da nadziru buntovne helote. Objavljivali su rat, regrutirali vojsku, pratili kraljeve u rat i sklapali mir. Pred njima su kraljevi polagali zakletvu na ustav, a u slučaju da je kralj prekršio ustav efori su ga mogli kazniti globom ili zatvorom. Ako bi kraljevi nastojali promijeniti ustav u eforima su nailazili na najsnažnije protivnike.

Političko uređenje Sparte odgovara dorskim tradicijama, a osobito je upadljivih analogija u "Gortinskim zakonima" uklesanima na gortinskim pločama. Tarent, Elida i neki drugi dorski gradovi su imali u tome mnogo sličnosti.²⁰

4. Spartanski vojni pohodi i osvajanja

Spartanci (također i svi drugi Grci) imali su teške kacige i oklope, velike štitove, te koplja od 2-2.5 m. (generali i kraljevi imali su mačeve). Njihova formacija bila je falanga. U prva 3 reda svaki vojnik štitio je onog sa svoje lijeve strane štitom dok je pružao koplje iznad njega, a oni iza podržavali su prve svojim štitovima kako bi mogli izdržati nalete neprijatelja.

4.1 Mesenski ratovi

Krajem 8. i u 7. stoljeću vodio se prvi mesenski rat. Spartanci su pod vodstvom kralja Teopompa otimali Mesenjanima komad po komad zemlje. Mesenjani, pod vodstvom Aristodema, žilavo su se branili utvrdivši se na brdu Ithome. Spartanci su pobijedili, zauzeli Meseniju, a njezine stanovnike učinili helotima. Unuci pokorenih Mesenjana su se oko 640. godine podigli na ustanak i zametnuli drugi mesenski rat, a imali su i pomoć sa raznih strana Peloponeza. Spartanci su ih, uz pomoć saveznika iz Elide, teškom mukom savladali i definitivno osigurali svoje klarose u Meseniji. Tijekom mesenskih ratova Spartanci se bore i u Arkadiji i u Argolidi. Neki su Spartijati čak stradali i postali arkadski helotima. Mnogo im je problema zadao argivski kralj Fidon u prvoj polovici 7. stoljeća kojeg su Spartanci na kraju ipak pobijedili. U 6. stoljeću Spartanci su organizirali moćni Peleponeski savez u koji su se učlanili Tegeja, Korint,

---

²⁰ Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 91..

Epidaur, Flijunt, Egina i neki drugi gradovi na Peloponezu i oko njega. Članovi Peloponeskog saveza, savezni gradovi, bili su autonomni. Obvezali su se samo da će u slučaju rata protiv zajedničkog neprijatelja davati utvrđeni kontigent vojnika i priznati Spartancima vrhovnu komandu. U Sparti su se održavale skupštine svih saveznika Peloponeskog saveza.²¹

4.2 Sparta za vrijeme Grčko – perzijskih ratova

492. godine prije Krista golema perzijska vojska pod zapovjedništvom Darijevog zeta Mardonija prelazi preko Helesponta iz Azije na tračku obalu, jasno dajući do znanja da je Darije na osvajačkom pohodu. Već na početku 490. godine prije Krista Darije je provjeravao koji će mu grčki polisi pokazati pokornost šaljući svoje poslanike da "traže zemlje i vode", time simbolički pokazujući svoju odanost perzijskom vladaru. Dakako, vodeći grčki polisi, Atena i Sparta su ih odbili jasno dajući do znanja Dariju da, ako želi vlast u grčkom svijetu, morat će je uzeti silom. Darijevi su pohodi završili neuspješno jer su ih Atenjani uspjeli zaustaviti na Maratonu. Novi perzijski vladar, Kserkso, bio je ambiciozniji od svojeg prethodnika. U lipnju 480. godine prije Krista Kserksova vojska i mornarica je stigla do Termejskog zaljeva i odatle krenula preko Tesalije u srednju Grčku. Na tom putu je vojska morala proći Termopilskim klancem između gore Ete i obale Malijskog zaljeva. Tu je Perzijance dočekaio mali odred Peloponežana pod vodstvom spartanskog kralja Leonide. Grčka je mornarica sačekala perzijsku sjeverno od otoka Eubeje. Sredinom ljeta 480. godine vodila se bitka na Termopilama. Grci su dugo odolijevali nadmoćnom neprijatelju i zadržavali ga. Kad su im neki perzijski odredi došli zaobilazno za leđa, branioi Termopila junački su izginuli. Glavni su junaci Termopila Spartanci s kraljem Leonidom na čelu. Žrtvovali su se za većinu i zadržavajući neprijatelja omogućili da se stanovništvo Atene evakuira i glavnina vojske rasporedi i pripremi na borbu.²²

Spartanci su se istakli i u bitkama kod Plateje i Mikale. U kolovozu 479. godine prije Krista Grci su pod vodstvom Spartanca Pauzanije ušli u sukob sa Perzijancima kod Plateje u Beociji. Prijetila je opasnost cijelom Peloponezu, a i Perzijanci su čak ušli u samu Atenu, uz pomoć Tebanaca. Ujedinjena grčka vojska uspjela je nanijeti težak poraz bročano nadmoćnijim Perzijancima, ubiti Mardonija te se dokopati golemog ratnog plijena. Sudeći po Herodotu, dan nakon Plateje odigrala se i bitka kod rta Mikale gdje su udruženi Atenjani i Peloponežani nanijeli

---

²¹ Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 91-92.

²² Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 141.

još jedan težak poraz osvajačima sa istoka koji su, opterećeni i problemima u svojoj matičnoj zemlji, bili prisiljeni povući se sa europskog tla. Time je grčki svijet uspio obraniti i sačuvati svoju slobodu i vlast nad južnim Balkanom i egejskim svijetom.²³

4.3 Peloponeski rat

Prema Tukididu, uzrok Peloponeskom ratu je taj što su Atenjani postali moćni i zadavali su strah Spartancima te ih natjerali u rat. Unutar navedenih razloga krio se i problem trgovačke konkurencije kao i razlika u političkom ustroju (Sparta je bila aristokratskooligarhijski, a Atena demokratski polis). Drugi uzrok ratu je neprijateljstvo između Atene i Korinta koje je započelo kad je grad Epidamno bio u nevolji jer su ga napadali barbari. Epidamno je poslao poziv za pomoć na otok Kerkiru koji im nije želio pomoći. Epidamno se nato obratio Korinćanima koji šalju pomoć uz uvjet da Korinćani budu vlasnici tog grada. Korinćani su istjerali barbare i zavladao gradom kao osnivači. Kerkiranima se to nije sviđjelo i zaprijetili su Korinćanima da napuste Epidamno, pa su im Korinćani objavili rat. To vidjevši, Kerkirani pošalju poslanike u Atenu da bi je nagovorili na savez s njima. Korinćani to čuvši, pošalju njihovog poslanika da bi odgovorili Atenu od saveza s Kerkirom no Atena se ipak odlučila na obrambeni savez s Kerkirom. Nakon toga Korinćani su sazvali saveznike u Lakedemon i optužili Atenjane da čine zlo Peloponezu. Korinćani i njihovi saveznici su željeli rat, a Atenjani su se branili. Spartanci su glasovali i odlučili se za rat unatoč tome što ih je lakedemonski kralj Arhidam upozorio da Peloponez sada ne može stupiti u rat jer nema novaca. Periklo (koji je prvi čovjek među Atenjanima u ono vrijeme) također zagovara rat.²⁴

Rat je započeo 431. godine prije Krista kad su Tebanci napali atensku Plateju i neuspješno je pokušali osvojiti. Rat se nastavlja i spartanski kralj Arhidam Zeuksidamov provaljuje u Atiku te uništava sva polja s kojih su Atenjani povukli seljake. Spartanci se zaustavljaju kod Aharne. Atenjani stalno šalju konjanike, ali ih Spartanci pobjeđuju. Nakon nekog vremena Peloponežani se povlače. Atenjani su potajno poslali sto lađa dok su Peloponežani bili u Atici. Atenjani su pokušali osvojiti Metonu, ali im to nije uspjelo, napadali su i Fiju koju su i osvojili.

---

²³ Powell, Anton, *Athens and Sparta, Constructing Greek political and social history from 478. BC*, Routledge, London, 2003., str. 30-31.

²⁴ Powell, Anton, *The shadow of Sparta*, Routledge, London and New York, 2003. str. 120-121.

Do 421. godine rat se vodio promjenjivom srećom. Glavni strateg Atenjana, Periklo, u čije je vrijeme atenski polis doživio svoje zlatno doba, umire 429. godine nakon čega dolazi do sukoba unutar Atene, koji kulminira 421. godine uspjehom oligarha Nikije da ostvari mir sa Spartom i sačuva svoje posjede od daljnjih pustošenja. Ipak, Lakedemonjani su pod vodstvom kralja Plistoanakta Pauzanijina počeli ratovati protiv Paražana u Arkadiji te su pustošili njihovu zemlju i učinili ih nezavisnima. Istoga ljeta zauzmu Dijani na obali Atosa Tis, koji je bio atenski saveznik. To je sve poljuljalo već spomenuti Nikijin mir. Odmah na početku proljeća 413. godine su Spartanci provalili u Atiku i zauzeli i utvrdili utvrdu Dekeleju što je jako teško pogodilo Atenjane.²⁵

U razdoblju između 413. i 403. godine prije Krista Spartanci, uz pomoć perzijskog novca, jačaju svoju mornaricu i vojnu moć te sve više potiskuju Atenjane nanoseći poraze svim atenskim saveznicima. Od 405. godine spartanskom mornaricom i vojskom upravlja vješti i iskusni Lisandar, sjajan strateg koji je najzaslužniji za konačni poraz Atenjana u Peloponeskom ratu. U bitci kod Egospotama on nanosi težak poraz Ateni. Od 404. godine Lisandar redom podvrgava spartanskoj vlasti otoke i obalna mjesta u rukama Atenjana i uvodi oligarhijske vlade. Atena se puni bjeguncima dok je Agid opsjeda s kopna, a Lisandar s mora. Atena, izmorena glađu, bolešću i razaranjima konačno priznaje poraz i spartansku hegemoniju te se odriče svih posjeda izvan Atike i predaje čitavu svoju mornaricu osim dvanaest brodova. Uspostavljena je strahovlada tridesetorice tirana u Ateni pod okriljem Sparte. Tada je Atena prestala biti političko središte Grčke, ali je ipak ostala kulturno središte.²⁶

4.4 Hegemonija Sparte

U gradovima koje je zauzeo Lisandar Spartanci su postavili svoju vojnu posadu, oduzeli vlast domaćim demokratama i predali je sebi odanim oligarsima. Spartanci su svojim vojnim pohodima Atenjanima nametali svoju volju i time uspostavili hegemonističku vladavinu koja se održala dvadeset i pet godina. To je bilo mračno doba Atene. Nekadašnji atenski saveznici su ostali u istoj situaciji podanika (*hupekooi*), s tom razlikom što su promijenili vladara. Danak koji su oni plaćali Sparti potpuno je odgovarao atenskom *forosu* i takođe iznosio oko 1000 talenata godišnje. Sve je bilo isto, ali je sprovođenje bilo grublje i primitivnije. Najmanji pokušaj

---

²⁵Cravetto, Enrico, *Povijest 2, Egipat i Antička Grčka*, Europapress holding, Zagreb, 2007., str. 481-482.

²⁶Powell, Anton, *The shadow of Sparta*, Routledge, London and New York, 2003. str. 150.

osamostaljivanja nemilosredno je kažnjavan. Heterije su se svuda obračunavale sa *demosom*. Sparta se čak i prema svojim starim saveznicima počela ponašati tako nadmeno da su se osjetili povrijeđenima i njeni najodaniji saveznici – Korint i Teba. Tamo su premoć zadobijale snage neprijateljski raspoložene prema Sparti i sad su odbijale dati svoju vojsku u nove pohode Peloponeskog saveza pod vodstvom Sparte, koji su poprimili karakter kaznenih ekspedicija.²⁷

Jedan od takvih pohoda u cilju umirivanja, zapravo surovo obračunavanje s demokratskom Elidom preduzeto 401–400. godine prije Krista, opisuju Ksenofont i Diodor Sicilijski. Prema Ksenofontu, efori i spartanska apela "odlučili su da očitaju Eliđanima dobru lekciju" za stare uvrede i da od njih zahtevaju raspuštanje Elidskog saveza. Eliđani su zahtev odbili izjavljujući da "Lakedemonjani očigledno hoće da porobe sve Helene" (Diodor). Spartanci tada protiv Elide podignu veliku vojsku Peloponeskog saveza, natjeravši u ovaj pohod čak i Atenjane. Eliđani-demokrati hrabro su se borili tokom dvije godine i osujetili su pokušaj Sparte da obori demokraciju u samom gradu i silom uspostavi oligarhiju. Ipak su se Eliđani morali pokoriti, raspustiti svoj savez i stupiti u savez sa Spartancima da bi makar izbjegli gubitak upravljanja olimpijskim hramom i rukovođenja olimpijskim svečanostima, što im je došlo u pitanje.²⁸

O drugom, još surovijem obračunu sa stanovnicima Herakleje Trahinske (u Ftiotidi) i Eteje, koji su izvršili Spartanci 399. godine prije Krista, također pod izgovorom osвете za stare uvrede, priča Diodor. Kada je u Herakleji došlo do demokratske bune, Spartanci pošalju tamo Heripida "da bi doveo u red državne poslove Heraklejana". Stigavši u Herakleju, Heripid je pobio oko 500 ljudi umiješanih u prevrat, a zatim je poveo rat protiv mjesta okupljenih oko Eteje, koja su se osamostalila od Spartanaca. Kako ih je doveo u vrlo teško situaciju, oni su napustili svoju oblast; najveći dio otišao je u Tesaliju, i tek poslije pet godina mogao se vratiti natrag, zahvaljujući pomoći Beočana. Pod istim izgovorom "uspostavljanja reda", "oslobođenja" i "autonomije" Sparta je nastojala proširiti svoju novu državu i na gradove na obalama Male Azije. I tu su uspostavljanje oligarhije u tolikoj mjeri podređene Sparti, da je čak i Ksenofont priznavao fiktivnost njihove samostalnosti. Međutim, ovdje se Sparta sukobila sa interesima perzijske države, jer je tijekom peloponeskog rata Sparta sama žrtvovala slobodu maloazijskih Grka, suglasivši se da kao naknadu za perzijsku pomoć prizna nad njima vlast Perzijanaca (ugovori 412. i 411. godine prije Krista). To je dovelo do raspada klimavog saveza sa Perzijancima i otvorenog rata. 396. godine Sparta je u Malu Aziju uputila nešto veću vojsku, koju je predvodio

---

²⁷ Isto, 156-157.

²⁸ Powell, Anton, *The shadow of Sparta*, Routledge, London and New York, 2003. str. 167-168.

sam kralj Agesilaj. Iz Efesa kao svoje baze Agesilaj je tijekom dvije godine pravio pohode u dubinu zemlje, pustošeći Lidiju i Frigiju. Perzijanci nisu imali hrabrosti nastaviti sa otvorenim sukobom te su svoje snage usmjerili u potplaćivanje nezadovoljnika spartanskim režimom.²⁹

Od svih ranijih saveznika Sparte, Teba je porazom Atene dobila više nego drugi. Sam grad povećao se dva puta, jer su se u njega preselili stanovnici mnogih drugih beotskih gradova koji nisu imali utvrđenja, a nalazili su se pod udarom Atenjana. Naročito je ojačao Beotski savez pod hegemonijom Tebe. Međutim, ubrzo po završetku Peloponeskog rata u Beotiji je došlo do državnog prevrata i vlast je prešla u ruke srednjih i sitnih zemljoposjednika; ta je grupacija bila izrazito antispartanska, a na njenom čelu bili su Ismenija i Androklid. U jesen 395. godine prije Krista kralj Pauzanija na čelu lakedemonske vojske i svih građanskih vojski Peloponeskog saveza (s izuzetkom Korinćana) kreće u Beotiju, a Lisandar u Beotiju s jednim odredom i nalogom da Pauzaniju dovede vojsku Fokidana i Orhomena, koji je otpao od Tebe. Provalivši suviše brzo u srce Beotije, Lisandar bude opkoljen tebanskom vojskom pod bedemima jako utvrđenog grada Halijarta; sam Lisandar pogine u ovoj bici, a odred mu se rasturi. Pauzanija je ponudio primirje i povukao se iz Beotije, zbog čega je u Sparti odmah bio izveden pred sud i osuđen na smrt. Tebanci su srušili spartansku hegemoniju nakon teške bitke kod Leuktre 371. godine prije Krista i sami postali hegemoni u Grčkoj. Sukobe između Spartanaca i Arkađana na Peloponezu su iskoristili Mesenjani da se oslobode spartanske vlasti. Sve vrijeme sklapaju se klimavi savezi između pojedinih polisa no sve brzo pada u vodu pod utjecajem želje za moći svakog od njih. Razjedinjena Grčka u takvom stanju dočekuje uspon Filipa Makedonskog koji će ubrzo krenuti na jug i staviti cijeli grčki svijet pod vladavinu svoje čvrste ruke.³⁰

---

²⁹ Isto, 170-171.

³⁰ Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 160-162.

5. Pad Sparte – problematika robova

Spartanci se nikad nisu u potpunosti oporavili od poraza u bitci kod Leuktre te problema koje su im zadavali heloti svojim čestim pobunama. Ni u jednoj grčkoj državi robovi nisu živjeli u tako teškim uvjetima kao u Sparti, niti su se igdje tako često i tako organizirano dizali na ustanke. Robovi su živjeli u selima, gdje im je to bilo dopušteno, i bili prisiljeni opskrbljivati Spartu žitaricama, mesom, uljem, voćem i ostalim, te obrađivati zemljišne posjede Spartanaca kojima su bili dodijeljeni (po deset do petnaest ljudi na zemljišnu česticu). U ratu su morali služiti u spartanskoj vojsci u pomoćnim odredima pješništva. Prema posebnom zakonu, nisu smjeli biti prodani izvan Sparte. Svojim se položajem, razumljivo, nikad nisu mirili i često su dizali ustanke. U drugom mesenskom ratu masovno su se digli (otprilike 645 – 628. god. prije Krista) i gotovo razorili zajednicu ravnopravnih.³¹ Spartanci su se uspjeli obraniti uz maksimalno naprezanje svih raspoloživih snaga, pa su od tih vremena na sve načine nastojali preventivno onemogućiti svaki sličan pokušaj. Glavno sredstvo te preventive bile su tzv. *kriptije* (*krypteia*), koje su inače bile sastavni dio spartanskog odgoja omladine. Radilo se o noćnim pohodima u kojima su mladi Spartanci ubijali helote vježbajući za svoje buduće vojne akcije.³²

Načelno, robovi su mogli zasnivati obitelji i živjeti u njima te je njihova populacija rasla prirodnim putem za razliku od robova u drugim državama gdje je njihov broj uglavnom uvećavan zarobljavanjem neprijatelja u ratnim pohodima. Brojem su uvelike nadmašivali spartanske građane i to u omjeru većem od deset prema jedan. Poznati su slučajevi masovnih pogubljenja helota. Najpoznatiji primjer desio se tijekom rata protiv Tebe kada se Sparta našla u vrlo nepovoljnoj situaciji. Kako bi neutralizirali unutrašnju prijetnju, Spartanci su izdvojili su dvije tisuće helota pod izlikom da će biti proglašeni *neodamodima* (novograđani, tj. oslobođeni heloti) i odveli ih prema hramovima na posvećivanje. Tijekom tog hodočašća svi su heloti potajno pogubljeni. Osim ovakvih, posebnih događaja, povremeno bi efori formalno proglasili rat protiv helota i tada bi ih bilo koji slobodan stanovnik Lakademonona mogao nekažnjeno ubijati. Upravo zbog takvih postupaka često se govorilo: "*U Sparti su slobodni ljudi više slobodni nego drugdje ali su zato i robovi više robovi nego bilo gdje drugdje*". Ukoliko se netko od helota

---

³¹ Powell, Anton, *The shadow of Sparta*, Routledge, London and New York, 2003. str. 178-179.

³² Smerić, Tomislav, *Sparta usred Babilona – Sociologijski aspekti vojne profesije*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005., str. 153-155.

istaknuo u vojnom pohodu u kojima su pratili Spartance kao poslužitelji, a ponekad i kao lako naoružani pješaci – *peltasti*, mogli su zaslužiti slobodu i biti proglašeni novograđanima – *neodamodima*. Na unutrašnjem planu, česte pobune helota su bile jedan od presudnih faktora koji je oslabio Spartu pred borbu sa nadirućim Makedoncima.³³

Za vrijeme Aleksandrovih pohoda na istoku spartanski kralj Agis je 333. godine prije Krista poslao svoju vojsku na Kretu kako bi je osigurao i time stvorio zonu za obranu Sparte. Zapovijedao je obranom grada Megalopolisa 331. godine žestoko ga braneći od makedonskog generala Antipatera. No, makedonska brojčana prevlast je bacila Agisovu vojsku na koljena. Vidjevši da će grad pasti, Agis je zapovijedio svojoj vojsci da ode iz grada, a on je sam stao pred Antipaterovu vojsku kako bi ih zadržao dok se građani povlače iz grada sa vojskom. Poginuo je junačkom smrću povukavši sa sobom i nekoliko makedonskih junaka. Time je Sparta doživjela častan poraz. Aleksandar je bio pod dojmom njihova junaštva te ih je samo prisilio da se pridruže Korintskom savezu i nije preduzimao vojne pohode na Lakoniju. Za vrijeme njegove vlasti Spartanci su uvijek bili tretirani kao junački ratnici.

Treba reći kako su Spartanci u potpunosti izgubili svoj utjecaj na Peloponezu za vrijeme Rimske Republike. Rimski generala Lucius Mummius je 146. godine prije Krista osvojio cijelu Grčku koja se od tada nalazila u sklopu pokrajine Makedonije, a Sparta je postala turistička atrakcija rimskim bogatašima.³⁴

---

³³ Powell, Anton, *The shadow of Sparta*, Routledge, London and New York, 2003. str. 183.

³⁴ Isto, str. 200-203.

6. Spartanska umjetnost i kultovi

Razdoblje od 775. do 650. godine prije Krista naziva se Lakonskom renesansom³⁵. Tijekom tog vremena odvijaju se brojne promjene na društvenom i gospodarskom planu na Peloponezu, ali i u cijelom grčkom svijetu. To je, konačno, razdoblje pismenosti i razvoja grčkog alfabeta što je značilo da od onda povijesničari mogu pratiti pisane izvore o grčkoj povijesti. Nadalje, dolazi do napretka u obradi metala što je značilo novitete u proizvodnji oružja, oklopa i raznog oruđa. Iako Spartanci nisu bili poznati kao umjetnici niti su puno vremena posvećivali umjetnosti ostalo je ipak nešto i od njihove kulturne ostavštine. Keramika iz 7. stoljeća prije Krista sadrži ornamentiku sa mnoštvom orijentalnih motiva dok se u 6. stoljeću počinju stvarati vaze sa crnim figurama na svijetloj podlozi po uzoru na atičke vaze.

Što se arhitekture tiče, svakako je vrijedan spomena hram Artemide Orthije koji predstavlja jedan od najstarijih dokumentiranih hramova u grčkoj povijesti. Hram nije predstavljao bogomolju nego kuću antropomorfnog božanstva. Imao je, kad se razvio, osnovni oblik mikenskog i trojanskog megarona, pravokutne prostorije s predvorjem na ulaznoj strani. Što se tiče religije, Spartanci su bili u tom pogledu jednaki ostalim Grcima. Treba spomenuti da su posebno štovali Artemidu, što se vidi iz gore spomenutog hrama izgrađenog njoj u čast, te Apolona Karneia za vrijeme čije svetkovine, koja je trajala dva i pol tjedna, nisu smjeli ratovati.³⁶

---

³⁵ Cartledge, Paul, *Sparta and Lakonia, A regional history 1300 – 362 BC*, Routledge, London, 2002., str. 88.

³⁶ Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 125-128.

7. Zaključak

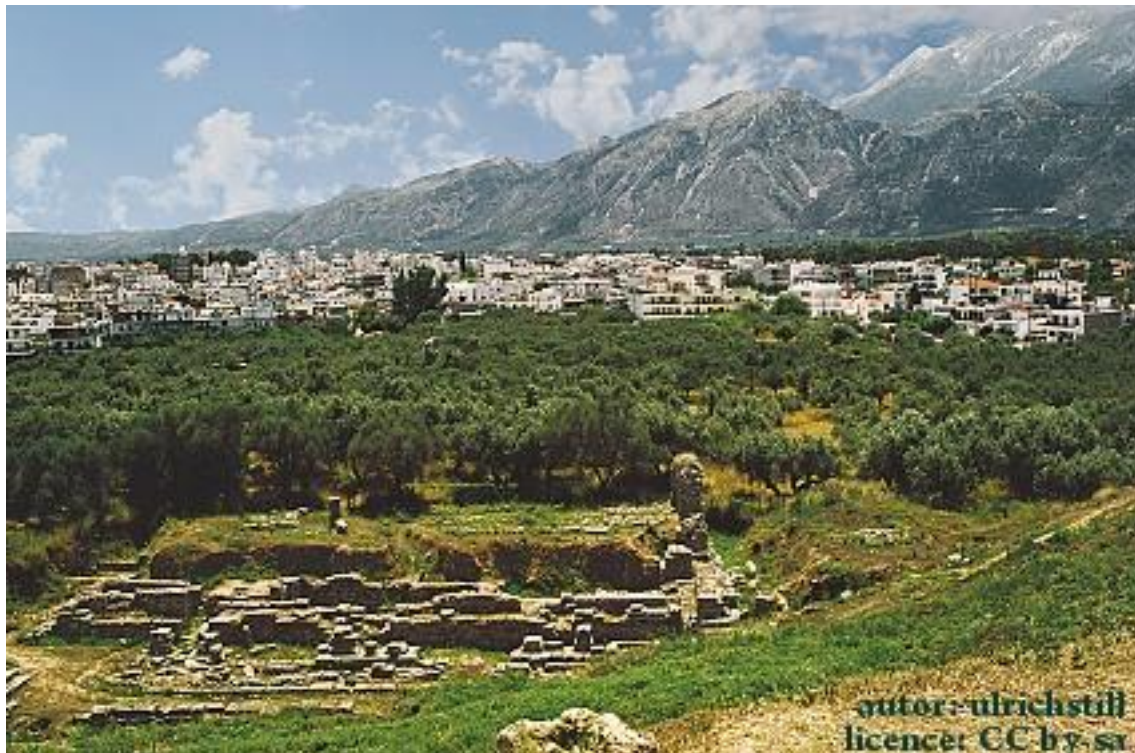
Proučavajući povijest spartanske države postaje jasno da su se lakonski ratnici bitno razlikovali od ostalih Grka po stilu života. Drugi grčki polisi njegovali su kulturu, umjetnost i hedonizam; spartanski način života bio je predodređen za vojsku i osvajanja. Bit njihova postojanja sastojao se ili u junačkoj pobjedi ili u časnoj smrti, a od malena su bili obučavani da daju svoju dušu i tijelo u boju te da budu nemilosrdni prema neprijatelju, no isto tako da ga i poštuju. Iz mitova o njihovom podrijetlu možemo uočiti da su najviše cijenili snagu i hrabrost, a prezirali kukavičluk. Spartanska je društvena i politička slojevitost jedna od glavnih obilježja ove veličanstvene države, no ista ta slojevitost i loše ophođenje prema robovima su koštali Spartijate njihove unutarnje čvrstoće i time ih oslabili pred neprijateljima izvana.

Prateći njihovo sudjelovanje u epskim Grčko – perzijskim ratovima, a kasnije i u Peloponeskom ratu, jasno se vidi kvalitet spartanske vojne sile koja je izazivala strahopoštovanje među čitavim grčkim svijetom. Međutim, spartanski polis je bio načet iznutra i takav je, već u sukobima sa drugim neprijateljima grčkog svijeta, dočekaio najveću silu tog razdoblja, Aleksandrovu Makedoniju koja je konačno bacila spartanske ratnike na koljena. Spartanci su se uspjeli djelomično održati do vremena rimske republike kada gube utjecaj na Peloponezu i nekad moćna Lakonija postaje samo jedan obični dio rimske provincije Makedonije.

8. Prilozi

Prilog 1 – Položaj Sparte na karti Peloponeza

Prilog 2 – Ruševine spartanske akropole

Prilog 3 – Spartanska falanga

Prilog 4 – Kip spartanskog kralja Leonide

9. Popis priloga

Prilog 1 – Položaj Sparte na karti Peloponeza:

<http://www.mapzones.com/citymap/greece/peloponnese/sparta.jpg>

Prilog 2 – Ruševine spartanske akropole:

<http://recko.net/photos/sparta.jpg>

Prilog 3 – Spartanska falanga:

http://historyoftheancientworld.com/wp-content/uploads/2011/04/394_The_300_Spartans_.jpg

Prilog 4 – Kip spartanskog kralja Leonide:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/1a/Leonidas_statue1b.jpg/300px-Leonidas_statue1b.jpg

10. Popis literature

Cartledge, Paul, *Sparta and Lakonia, A regional history 1300 – 362 BC*, Routledge, London, 2002.

Cravetto, Enrico, *Povijest 2, Egipat i Antička Grčka*, Europapress holding, Zagreb, 2007.

Frauenfelder, David William, *The Spartan Dioscuri: Their origins and development in the Hellenic world*, The University of North Carolina, Chapel Hill, 1991.

Lisičar, Petar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971.

Malkin, Irad, *Myth and territory in the Spartan Mediterranean*, Cambridge Press University, Cambridge, 1994.

Pomeroy, Sarah B., *Spartan woman*, Oxford university press, Oxford, 2002.

Powell, Anton, *Athens and Sparta, Constructing Greek political and social history from 478. BC*, Routledge, London, 2003.

Powell, Anton, *The shadow of Sparta*, Routledge, London and New York, 2003.

Smerić, Tomislav, *Sparta usred Babilona – Sociologijski aspekti vojne profesije*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005.

SADRŽAJ

Sažetak	1.
1. Uvod	1.
2. Začeci Sparte – mitovi i činjenice	2.
3. Društveno – političko uređenje	4.
3.1 Društvena struktura i klase	4.
3.2 Političko i državno uređenje	8.
4. Spartanski vojni pohodi i osvajanja	10.
4.1 Mesenski ratovi	10.
4.2 Sparta za vrijeme Grčko – perzijskih ratova	10.
4.3 Peloponeski rat	11.
4.4 Hegemonija Sparte	13.
5. Pad Sparte – problematika robova	16.
6. Spartanska umjetnost i kultovi	18.
7. Zaključak	19.
8. Prilozi	20.
9. Popis priloga	22.
10. Popis literature	23.

